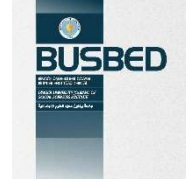

Makalenin Türü : Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi : 22.02.2023
Kabul Tarihi : 03.04.2023

 <https://doi.org/10.29029/busbed.1254694>

JOHN MAXWELL COETZEE'NİN İSA ÜÇLEMESİNDE MÜLTECİLİK VE TRAVMA*

Münevver BARTAMAY¹

ÖZ

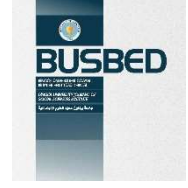
Mültecilik başlı başına bir travma olmakla birlikte, dönüşü zor bir durum olduğundan mültecilik travmasının üstesinden gelmek mülteci için neredeyse imkansız bir durumdur. Mültecinin memleketten ayrılmasını bebeğin anne rahminden ayrılmasına benzeten Salman Akhtar “sürgün”ün dilbilimsel olarak mülteciyle eş değer olmasının altını çizer. Bir yetişkin için mültecilik deneyimi önceki yaşantısının rahatlığına ya da zorluğuna göre etki bırakır; refah seviyesi yüksek bir hayatı terk etmek zorunda kalan birine mültecilik çok zor gelecektir. Buna bir de kamp hayatının çetrefilli deneyimi ilave edilirse depresyon yaşaması ve erken yaşlanması kaçınılmaz olur. Kişi, daha zor bir hayattan geçmişse ve iltica edilen ülkenin refahı daha yüksekse bu yeni bir hayat şansı da olabilir. Ancak bir grup var ki onlar için mültecilikte değişken refah ya da yoksulluk değildir; onlar için en önemli eksiklik anne-baba eksikliğidir; bu grup mülteci çocuklardır. Bu çalışmada savaşların neden olduğu travmalara maruz kalıp mülteci olmak durumunda kalan yetim bir çocuğun hikâyesi incelenecek ve mülteciliğin sebep olduğu travmadan sonuçlanan baş edilmesi zor durumlar irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Mültecilik, Travma, Coetzee Romanı, İsa Üçlemesi.

* Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/İngiliz Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı alanında “John Maxwell Coetzee'nin İsa'nın Çocukluğu, İsa'nın Okul Günleri Ve İsa'nın Ölümü Adlı Üçlemesinde Mültecilik Ve Travma” adıyla doktora tezi olarak hazırlanmıştır.

¹ Arş. Gör., Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, mbartamay@bingol.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8656-7830>

Article Type : Research Article
Date Received : 22.02.2023
Date Accepted : 03.04.2023

<https://doi.org/10.29029/busbed.1254694>

REFUGEE AND TRAUMA IN JOHN MAXWELL COETZEE'S *JESUS TRILOGY**

Münevver BARTAMAY¹

ABSTRACT

Besides being a trauma in itself, being a refugee is an almost impossible situation for the refugee to overcome since it is a difficult experience and there is no way to return. According to Salman Akhtar, who likens the departure of the refugee from the homeland to the departure of the baby from the mother's womb, “exile” is linguistically equivalent to a refugee. For an adult, the experience of being a refugee is influenced by the comfort or difficulty of his previous life; If he had to leave a life with a high level of prosperity, becoming a refugee will be very difficult, and if the harsh experience of camp life is added to this, depression and premature aging will be inevitable. If he has been through a more difficult life and the welfare of the country of asylum is higher, this may also be a chance for a new life. But there is a group among refugees for whom the variable is not welfare or poverty; the most important deficiency for them is the lack of parents: this group is children. In this study, the story of an orphan child who has been exposed to traumas caused by wars and has to become a refugee will be examined and the difficult consequences of the trauma of being a refugee that he had to deal with also will be focused on.

Keywords: Refugee, Trauma, Coetzeean Novel, Jesus Trilogy.

* Taken from dissertation named “Refugee And Trauma In John Maxwell Coetzee's Jesus Trilogy, The Childhood of Jesus, Schooldays of Jesus and the Death of Jesus” Prepared at Ataturk University/Institute of Social Sciences/ Department of English Language and Literature.

¹ Research Assistant, Bingöl University, Faculty of Sciences and Arts, mbartamay@bingol.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8656-7830>

1. GİRİŞ

Mültecilerin durumunu yöneten tek sözleşme ve yasal dayanak 1951 tarihli Mültecilerin Durumuna Dair Sözleşmedir. Adı geçen bu sözleşmedeki tanıma göre, mülteci “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen kişi”dir. (Cenevre Sözleşmesi, 1.madde A/2 1951:2) Bu sözleşme, mültecilerin tabii olduğu mevcut sözleşme olarak hala geçerliğini korumaktadır. Yukarıda bahsi geçen tanım söz konusu sözleşmenin A fıkrasında geçer. Bu tanımdan da yola çıkılırsa mülteci memleketi ile bağı kesilen kişidir. Başka bir ülkede barınma şansı bulursa mülteci olur, kendi ülkesinin sınırları içinde başka bir yerde barınmaya mecbur kalırsa yani sınır dışına çıkamazsa yersiz olur (Hein, 1993: 44).

Mülteci olma durumu ve başka bir ülkede yeni bir hayat yakalama şansı pek çok acı tecrübeden ve tehlikeden sonra insan için mucizevi görünür. Başta Avrupa olmak üzere pek çok yerde iltica edilen ülkenin sınırları içerisinde mülteci hareketliliğin kısıtlanması, yeni insanların sınırdan içeri alınmaması başka bir deyişle farklı milletlerin karışmaması, sağlıklı görünen bir yol olmuştur; bu sebeple göç kabul etmemek makul bir uygulama olarak görülür. Avrupa bu noktada bugün de hala katı bir tutum içerisinde, fakat insanlık tarihi savaşlar, doğal afetler ve soykırımlarla dolu olan çok daha farklı bir hikâyeye anlatır (El Enany, 2015: 8). Zygmunt Bauman'a göre Avrupa devletlerinin amacı sığınmacıları, mültecilik statüsünü hak edip etmediklerine bakılmaksızın, sınır dışında tutmaya çalışmaktır (2018: 29) İnsanın kaderi, tarih boyunca türlü savaşlardan ve mücadelelerden geçmiştir. Dünya 20. yüzyılda iki büyük savaşa tanıklık etmiş, bu savaşlarda yüz binlerce insan yaşamını yitirmiş, bir o kadar insan göçe mecbur kalmıştır. Her devirde göç etmek ve sığınmak kaçınılmaz bir çözüm olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Hannah Arendt'e göre dünyanın, sayısı gittikçe artan sığınmacıların, yurtsuzların ya da yerinden edilmişlerin durumuna getirebildiği tek çözüm ise kamplardır (2016: 283).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK/ UNHCR) 2017 Göç Raporuna göre, dünyada zorla yerinden edilmiş insanların sayısı 68,5 milyona ulaşmıştır. Bunların 25,4 milyonu mülteci, 3,1 milyonu sığınmacı, 40 milyonu ülke içinde yerinden edilmiş kişilerdir. Bu sayılar II. Dünya savaşından sonraki en yüksek değerlerdir (BMMYK Göç Raporu 2017:9). 2020 Dünya Göç Raporunda mülteci sayısı 25,9 milyona, ülke içinde yerinden edilmişlerin sayısı 41 milyona ulaşmıştır (World Migration Report 2020: 10). Bu hızlı bir artışın ve dolayısıyla arka plandaki karmaşanın gittikçe arttığının göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu anlamda göçün temelindeki dinamiklere değinmemek konunun kavranmasını eksik bırakacaktır.

Küresel göç hareketliliklerinin temeli sanayileşmeye dayandırılır. İnsan yerleşik düzene geçtikten sonra göçlerin nedenleri öncelikle ekonomikti. Yerleşik hayat zamanla dini inançlar, yönetim biçimleri ve ahlaki değer yargıları oluşturdu. Bunlar da göçün sebeplerine eklendi ve böylece göç meselesi çok nedenli bir hal aldı; açlık, kıtlık, evsizlik, kölelik, işsizlik, fırsat eşitsizliği, siyasal baskılar, doğal afetler vb. (Çelikel, 2017: 32). Bu durum da modern insanın modern problemi haline geldi; temelinde de kapitalizmin ve sömürgeciliğin başlıca nedeni olan sanayi devrimi yatmaktaydı. Coğrafi keşiflerle elde edilen hammaddenin işlenmesi gerekiyordu, bu durumda dünya ortak bir pazara dönüştü; işçi sınıfını ortaya çıkaran bu gelişmeler aynı zamanda çatışma anlamına da geliyordu (Çelikel, 2017: 33). Küresel göç hareketlerini tetikleyen çatışmalar, uyuşmazlıklar, insanlık tarihini etkileyip medeniyetleri yeniden dizayn etti. Avrupa ülkeleri koloncilik dönemi ile dış göçü, sanayileşme ile de iç göçü yaşamış ve batı toplumları yeniden şekillenmiştir (Adıgüzel, s.100). Küreselleşme ile başlayan süreci göç hareketleri anlamında üç dönem altı kategori olarak ele alınır (akt. Adıgüzel Abadan-Unat,2002 s.31-35; Topçuoğlu, 2012, 503-505): Birinci Dünya Savaşı Kadar Olan Dönem (Avrupalıların Dışarıya Göçleri, Sömürge Ülkelerinden Göçler), İki Dünya Savaşı Arası Dönem (Ulus Devletleşme Sonrası Göçler), İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem (Sömürgecilik Sonrası Göçler, İş Gücü Göçleri, Soğuk Savaş Sonrası Göçler).

Mülteciliği tetikleyen çoğunlukla ulus devletleşme ve soğuk savaş olmuştur. Özellikle de yirminci yüzyıl “göçler çağı” olarak nitelendirilirken (Castles ve Miller, 2018: 7), göçler yirmi birinci yüzyılda da devam etmektedir. Göç, bireyin kimliği, hayatı üzerinde uzun süreli etkileri olan; beraberinde kayıplar getiren psikososyal bir süreçtir (Akhtar, 2018: 3). Ian Chambers Meksika sınırı yakınlarındaki Tijuana civarında geçen Güney Kaliforniya otoyollarındaki yol işaretlerinden bahseder. Bu işaretler zıplayan geyik veya yiyecek arayan ayı gibi ikonlardır. Chambers'ın dikkat çektiği başka bir ikon daha vardır ve kültürlerarası trafiği işaret etmektedir. Bu ikon tel örgülerden çıkmaya çalışan kaçak insanların resmedildiği bir tabela –ya da dikkat mülteci çıkabilir!- diyebiliriz:

Yoksulluğun pençesinden kurtulmak için kaçmaya çalışan insanlar sınır tellerini keserek ya da tellerin altından sürünerek geçiyorlar ve son sürat gelen otomobillerden sakınarak, geçmişlerinden kurtulup kuzeyin vaat ettiklerine kanat çırpıp gibi seğirterek karşıya atıyorlar kendilerini. Umudun göçün ve başka yere yerleşme çabasının oluşturduğu bu çaresizlik sahnesi, yazılı basının, haberlerin, televizyon belgesellerinin ya da göç istatistiklerinin malzemelerinden olan ama aynı zamanda da mukimi olduğumuz dünyanın birçok bölgesinde ne olup bittiğini aydınlatan bir fragmandır. (2019, s.12)

Böyle bir tabelayı zihinde canlandırmak, yeryüzünde hayatın insanların bir kısmı için gerçekten çok çetin bir mücadele gerektirdiğini düşündürür. Doğal afetler ve coğrafik yapıdan kaynaklı zorluklar göçün temelinde yer alan dinamiklerdendir. Ancak çoğunlukla savaşların ve sürgünlerin yol açtığı göçler mültecilikle sonuçlanmaktadır. Çoğunluğa hükmetme arzusu ve toplumu tasarımlama girişimleri mültecilikle sonuçlanan göç durumlarının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Arendt'in totalitarizm konusundaki görüşlerine değinmek dünyada yer alan, yukarıda Chambers'tan alıntılanan fragmanları anlamamıza yardımcı olabilir. Arendt *Totalitarizmin Kaynakları*'nda Antisemitizm ve Emperyalizm'in dünyada yersizleşmeyi hızlandırdığını ve insanları hak-sızlaştırdığını ileri sürer (2014: 11). Arendt Totalitarizmin tanımını yapmaz daha ziyade totalitarizme dönüşen unsurları sunmayı amaçlar. Arendt'e göre Nazi Almanya'sı ve Stalin Rusya'sı kitlelerin desteğini alarak totaliter unsurlara dönüşmüşlerdir (2014: 37). Kitleler toplumun sınıfsızlaştırılmasıyla oluşturulmuştur. "Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra askeri yenilginin bölücü sonuçlarına enflasyonun ve işsizliğin eklenmesiyle hızla büyüdü; bu kitle tüm halef devletlerde büyük oranda var oldu ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Fransa ve İtalya'da aşırı hareketleri destekledi" (Arendt, 2014: 44-51). Kitleler işgücü anlamına gelen, birbirinin yerine kolayca ikame edilebilen birer dişi ya da sayı gibi işlev gören birey dışı varlıklardan ibarettir. Böylece "bensizlik ve birey olmama" durumu yaygınlaşmıştır (Arendt, 2014: 73-74). Kitlelerin varlığının totalitarizmin gücünü arttırarak, totalitarizmi despotluk, tiranlık gibi unsurlardan daha tehlikeli hale getirdiğini, hakların kısıtlanmasına yol açtığını vurgular. Bu durumda totalitarizmin insan olmayı hiçe saydığına ve insanın biricikliğinin ortadan kalktığına dikkat çeker. Arendt'e göre Nazi ve Stalin totaliter yönetimlerine destek olan kitleler arasındaki tek fark şuydu: "Nazi totalitarizmi, ancak yavaş yavaş seçkin oluşumların tahakkümüne girmiş bir kitle örgütlenmesiyle başlamıştı; hâlbuki Bolşevikler seçkin oluşumlarla başlamış ve kitleleri bunlara göre örgütlemişlerdi. Her iki durumda da sonuç aynı oldu" (2014: 154-155). Kitlelere dâhil olmayanlar ya da farklı etnik kökenlere sahip olanları bekleyen ise dışlanmak, yok edilmek oldu. Hayatta kalabilenler ise mülteci oldu ve Arendt'in ön gördüğü gibi dünyada sığınmacıların, sınırlara dayananların sayısı her geçen gün arttı. Heidegger'in ifade ettiği gibi "Evsizlik dünyanın kaderi olmaya doğru gitmektedir" (1977: 219).

1.1. Mültecilik Statüsü

Mülteci statüsü 1951 tarihli Mültecilerin Durumuna Dair sözleşmede tanımı yapılmış olan kişilere, hayatı tehlikede olduğu için sığınma hakkı isteyen göçmenlere tanınan statüdür. Öncelikle belirtmek gerekir ki her göçmen mülteci değildir, göçmen daha genel bir kavram olup mülteciyi de kapsar. Göçmenle mülteci arasındaki en önemli fark ise mülteci için hayati tehlikenin söz konusu olduğudur. Salman Akhtar *Göç ve Kimlik* adlı kitabında göç ile sürgün arasındaki beş önemli farktan bahseder ve "sürgün"ün dilbilimsel olarak mülteciyle eş değer olmasının altını çizer. Bu farklar şöyledir:

İlk olarak göçmen ülkesinden gönüllü olarak ayrılmışken, sürgün vatanından uzaklaşmaya zorlanmıştır. İkincisi, göçmenin ayrılmaya genellikle daha fazla vakti olurken, sürgün ayrılacağından ya çok az haberdar edilmiştir ya da hiç haberi olmamıştır. Üçüncüsü göçmenin evinden ayrılışı daha az travmatik olaylarla bağlantılıyken, sürgün çoğu kez ülkesindeki yıkıcı bir sosyopolitik durumdan kaçır. Dördüncüsü, göçmen memleketini yeniden ziyaret etme olasılığını elinde tutarken, "aidiyet bağı"nı (Akhtar,1992a) koparan sürgün bu önemli duygusal ikmal kaynağından yoksundur. Son olarak, iki grubun yeni ülkedeki nüfus tarafından karşılanma şekli de çeşitlilik gösterir. (2018: 6)

Bu noktada en önemli unsur yasal statüdür: Akhtar'a göre "Göç, ulusal sınırların geçişini içerdiği için hukuk yadsınamaz bir değişkendir." Göçmenin ruhsal açıdan iyi ve emniyette hissetmesi için, ülkeye usullere uygun bir yasal izinle ve gerekli evrakla giriş yapmış olması önemlidir. "Kaçak göçmenler" yeni ülkelerine giriş yapabilmek için çoğunlukla gizli, hatta tehlikeli yollara başvururlar ve beklenileceği üzere, geçici ikametlerinin travma sonrası etkilerinden epey bir süre mustarip olurlar (Akhtar,2018: 7). Temel vatandaşlık haklarından yoksun olmaları, derin bir değersizlik hissi ve utanç tecrübe etmeleri anlamına gelir. Sömürüye karşı savunmasız hale gelir, güvenlikleri ve sağ kalımlarına yönelik hem gerçek hem de hayali tehditlerle yaşarlar.

Göçmen için dönüş ihtimalinin olması Akhtar'ın "duygusal ikmal" dediği durumu mümkün kılar. Yazar duygusal ikmalî şöyle tarif eder:

Mahler ortak yaşamsal evre süresince bebek için bir dış dünyanın, her hangi bir mesafenin olmadığına dikkat çeker. Zamanla "anne ile çocuk arasındaki uzam" (Bergman,1980,s.201) gelişir. Annenin geliş gidişleriyle ve bebeğin anneye bedensel bağımlılığının azalmasıyla oluşan bu uzam, çocuğun ortak yaşamsal yörüngesinin ötesine (Mahler,1974,s.155) bakmasına fırsat tanır. Çocuk, kucak bebeliğinin edilgenliğinden kurtulmaya çalışır. Alistırma alt evresi boyunca çocuk önce emekleyerek, ardından dik konuma geçerek anneden daha fazla uzaklaşmayı başarır. Dış dünyada keyifli atılımlarda bulunur ve annenin varlığına ilgisizleşir. Ancak bir üsse duyduğu ihtiyacın sürmesi nedeniyle belirli aralıklarla annesine döner. Yeniden yakınlaşma alt evresinde annesiyle arasındaki hiçbir mesafe çocuğa tatmin edici gelmez ancak anne onun salınımlarına rağmen duygusal açıdan ulaşılabilir olmayı sürdürürse çocuğun ideal mesafeyi koyma yetisi de yavaş yavaş gelişir.

Annenin ulaşılabilirliği ve çocuğun her ihtiyaç duyduğunda dönebilmesi, destek alabilmesi çocuk için duygusal ikmal sağlar. Tıpkı çocuk gibi göçmen de uzaklara gider ama ihtiyaç duyduğunda döner, tecrübelerini paylaşır, hediyeler vs. getirir ve böylece duygusal ikmal sağlanır. Mültecinin durumunda bu imkansızdır ve ayrılığı başlı başına bir travma olan mülteci travmanın ağırlaşmasıyla kaybını kabullenmeye yaklaşmadığı gibi yas da tutamaz. “Ülkeden kendi isteği dışında ayrılmak, kişinin sırtına utanç verici bir edilgenlik ve reddedilme deneyimi yükler. Aniden ayrılmaya mecbur bırakıldığı için “veda töreninin koruyuculuğu”ndan yoksun kalır, öngörülen yas olanaksızlaşır ve peşinden gelen benzeşim karmaşıklaşır” (Grinberg & Grinberg, 1989: 157). Göçmen için geri dönmek mümkündür ve duygusal ikmal mümkün oldukça yeni hayata adaptasyon da kolaylaşır fakat mülteci ya da sürgün için ne geri dönüş, ne duygusal ikmal mümkün değildir.

1.2. Travma Olarak Mültecilik

İnsanlar salgın hastalıklar, kıtlık, savaş, dini ya da etnik baskılar, iç çatışmalar, siyasi baskılar ya da en iyi ihtimalle ekonomik refah gibi nedenlerle doğup büyüdüğü yerleri terk etmek zorunda kalabilmektedir. İnsanlık tarihi yazının olmadığı dönemlerde bile resimlerle, ikonlarla göçün ifadelerine tanıklık etmiştir. İlk insanlar barınma amaçlı göçmüş olsalar da, daha sonraki dönemlerde insanın insana yaptığı baskılar, hâkimiyet kurma, yönetme arzuları sayısız insanı yollara dökmüştür. Ne var ki doğdukları yerde barınamayan insanları göçtükleri yerler de istememektedir: “Sınır korumak, özellikle de ulus devletler için bir ‘namus meselesi’ olarak algılanır” (Adıgüzel, 2020: 112). Sınır yönetimi aynı zamanda göç hareketlerini yönetmek demektir. Özellikle küresel terörün tırmandığı zamanımızda yabancı, yerli için bir tehdit unsuru olarak görülür. Göç politikaları göçmenleri daha çok bir tehlike olarak algıladığından, yasa dışı düzensiz-göç ile mücadele etmeyi amaçlar. Ancak bu uygulamalar insan hakları ihlalleri ve can kayıplarına kadar gidebilmektedir (Adıgüzel, 2020: 113). “Frontex’in sınır politikalarının Akdeniz’de göçmen ölümlerini artırması, yasaların insan yaşamını değil, sınırları korumayı önceliğini göstermektedir” (Adıgüzel, 2020: 113).

Sığınmacılar, ülkelerini baskı altında bırakan veya kovuşturulmaktan korkan ve henüz başka bir ülkeye sığınma hakkı verilmeyen kişilerdir. Her yıl yaklaşık bir milyon kişi sığınma talebinde bulunmaktadır (Budrich, 2020: 57). Yerinden edilmenin kendisi, önemli ölçüde travmatik bir deneyim olduğu gibi, “aidiyet” duygusunun kaybına neden olur. Yer değiştirme, “yerle olan duygusal, ruhsal ve fiziksel bağlantıları ortadan kaldırır” (Frater-Mathieson, 2004: 12). Bu, genel olarak sağlıksızlığa sebebiyet verir ve özellikle zihinsel sağlığa önemli ölçüde zarar verir. Tek başına yerinden edilmenin etkisi, önemli bir travma ve kayıp kaynağı olarak sıklıkla, özellikle de çocuklar bağlamında hafife alınmaktadır. Bu hafife alma, çocukların dirençli olma kapasiteleri ve yetenekleri hakkındaki yanlış bilgilerden ve genel olarak yeniden yerleştirildiklerinde her şeyin tekrar iyi olacağı gibi tek tip görüşlerden kaynaklanabilir. Travmanın etkisinin hemen belirgin olduğu varsayılmamalıdır (Frater-Mathieson, 2004; Sellars & Murphy, 2017; Stewart, 2011). Bazı çocuklar ve gençler için travmanın etkileri bir ömür boyu sürebilir ve ancak hayatlarının farklı evrelerinde belirgin hale gelebilir (Frater-Mathieson, 2004; Steele vd., 2002; Stewart, 2011). Çok tipik tepkiler arasında kaygı, korku, ruh hali değişimleri ve mantıksız davranışlar yer alır. Çalışmamızın travmatize olmuş ana karakteri bir çocuktur; bu nedenle çocuğun travma tecrübesine odaklanılacak ve bu bağlamda Freud ve Lacan’ın görüşlerinden faydalanılacaktır.

Freud travmatik durumu “koruma kalkanını yarıp geçebilecek kadar güçlü, dışarıdan gelen uyarılmalar” olarak görür. Lacan için travmatik olan, anlamlandırma sürecinde meydana gelen bir takılma ya da saplantıdır (Lacan, 1977: 169). Bu durumda, sembolikleştirmeye direnen şey travmatiktir, yani travmatik olan şey gerçektir. Lacan analizin kökeninde de özne ile gerçek arasında bir köprü kurma amacını görür. Gerçek, “bastırmaya yenik düşmüş ve onarılması gerektirir. Freud’un travmatik olarak adlandırdığı, üzerine konuşulmamış şeydir. Lacan’a göre bu gerçek analizde konuşulmalı, gösterenlere oturtulmalı, yani sembolikleştirilmelidir” (Caruth, 1996: 269). Bu çalışmada her iki görüşü ana karakter 6 yaşındaki David’in üzerinde analiz etmek mümkündür. David hem konuşulmayanın travmasında yaşar hem de dışarıdan dayatılan normları gerçekte uzak görür.

Güvenliğimizin garanti edilmediğinin, diğer insanların sıklıkla düşmanca niyetlere sahip olduğunun ve bazen iyi insanların başına sadece tesadüfen korkunç şeylerin geldiğinin entelektüel olarak farkında olsak bile, yine de yukarıda belirtilen varsayımları daha az bilinçli bir düzeyde tutarız. Çünkü bu inançlar, aksi takdirde tamamen keyfi ve öngörülemeyen hissettirecek bir dünyada, öngörülebirlilik ve kontrol duygumuzu destekler. Travmatik bir deneyim yaşadığımızda, aniden bu varsayımları kabul ettiğimizin ve onları derinlemesine yeniden değerlendirmemiz gerektiğinin farkına varırız. Çoğu zaman, bu tür varsayımlara sahip olduğumuzun bilincinde bile değilizdir. Örneğin, hem travma sırasında hem de sonrasında hissedilen güçsüzlük, mağdurun kendisine olan inancını kaybetmesine neden olabilir. Mültecinin memleketinden ayrılmak zorunda kalması, travmanın doğasındaki zorunluluk ve kontrol dışılık direncin kırılma noktasıdır. Yetişkin travmaları karakterde sadece yüzeysel zedelenmeler yaparken çocukluk travması- özellikle de tekrarlayan bir travma ise- kişiliği temelden deforme eder ve bu deformasyon kişiliğin asıl formunun yerini alarak kalıcı hale gelir. Yeterli yetişkin koruması ya da desteğinden mahrum kalan çocuk, kendi gelişmemiş psikolojik savunma mekanizmalarıyla yalnız mücadele etmek durumunda kalır (Herman, 2006: 70).

Salman Akhtar'ın ifadesiyle “kişinin gerçek bir iç ruhsal ayrılma yetisine ne kadar ulaşabildiği, göçle kaçınılmaz olarak deneyimlenen yalnızlık anlarına ne ölçüde tahammül edebileceğini oldukça etkiler” (Akhtar, 2018: 13). Bu durumda göç etmek zorunda kalan bireyin göçe hazır olması ve yaşı önem arz eder. Farklı yaş gruplarındaki göçmenler farklı sorunlarla karşılaşır. Özellikle çocukların durumu karmaşıktır çünkü neredeyse hiçbir zaman kelimenin gerçek anlamıyla göçmen sayılmazlar. “Ebeveynler gönüllü yahut gönülsüz göçmenler olabilirler ancak çocuklar her zaman ‘sürgün’dürler: Ayrılmaya da istedikleri zaman dönmeye de onlar karar veremezler (Grinberg & Grinberg, 1989, aktaran Akhtar, 2018: 9); aşına olunan algısal çevrenin kaybıyla beraber biyolojik ebeveynin de kaybı ikili bir travma yaratır; çocuğun yaşı biraz büyükse, annelik bağları ve çevresel bağlar da oluşmaya başladığıysa travma daha kuvvetli hale gelir. Akhtar'ın da ifade ettiği gibi:

Çocukluk ya da yaşlılık göç için en iyi zamanlar gibi gözükmemektedir; ikisinin arası değil. Bebeklik ve çocukluk boyunca gelişimde ebeveyn ile kardeşler, toplumdan çok daha büyük bir role sahiptir. Aile bir bütün olarak göç ettiği sürece çocuğun destek yapıları sağlam kalır. Sonrasında gizil döneme ve ergenliğe ulaşıldığında kişi kültürel kimlikte benzeşim (asimilasyon) sürecine girebilir. Bu bir nebze, yeni bir ev inşa ederken arsayı kazdıktan sonra fikir değiştirip mimari projeyi değiştirmeye benzer. Bu büyük bir sorun teşkil etmez çünkü hala değişim imkanı vardır.... (Akhtar, 2018: 12)

Mültecinin durumu düşünüldüğünde, göç planlı ya da gönüllü değildir; ebeveynsiz ve korumasız olarak bu tecrübeden geçtiği ve üstelik yaşının küçük olduğu da hesaba katılınca mülteci bir çocuk için, travmanın ağırlığı ve getireceği yıkımın büyük olacağı anlaşılabilir. Yetişkin ile çocuk arasındaki farkı Budrich şöyle ifade etmiştir: “Aynı stres faktörlerinin etkisinin, yaşamın gelişim evrelerinde yetişkinliğe göre daha zararlı olduğu da bulunmuştur. Bunun nedeni, (travmanın) çocuklukta biyolojik stres semptomlarını değiştirdiğine ve ardından beyin gelişimini olumsuz etkilediğine inanılmasıdır” (Budrich, 2020: 57).

Çocuklar aşırı stresli durumlarla başa çıkmak için çeşitli başa çıkma mekanizmalarına sahip olsalar da vücutlarının, zihinlerinin ve beyinlerinin bazı bileşenleri hala gelişmekte olduğundan, sıklıkla travmanın etkilerine karşı daha duyarlıdır. Bireyler psikolojik enerjisi normal büyümenin bir parçası olan durumlara hâkim olmak için harcamalıdır ve travmatik olayları yönetme girişimleri bu tür gelişimi bozabilir ve bireye büyük bir yük bindirebilir. Çok sayıda çalışma, erken yaşam travmasının davranış, kişilik gelişimi ve zihinsel sağlık üzerinde kalıcı bir etkisi olabileceğini göstermiştir (Kaminer & Eagle, 2010: 122). Savaşlar, iç savaşlar, soykırımlar ve yaygın nüfus göçü gibi belirli tarihsel olayların çok sayıda çocuğu riske attığına şüphe yoktur. Savaşın parçaladığı ülkelerdeki çocuklar, medyanın geniş ilgi gösterdiği Irak'taki çocuk yanığı mağduru örneğinde olduğu gibi doğrudan veya çatışmalar sırasında işlenen vahşete tanık olarak dolaylı olarak şiddet mağduru olabilirler. Ailedeki istikrarsızlık, sağlık ve eğitim sistemlerinin çökmesi ve diğer faktörler sıklıkla çocukların hayatlarını daha da olumsuz etkiler (Kaminer & Eagle, 2010: 124).

Sığınmacılara yeni bir şans tanımak, kadın ve çocukları korumak insani bir vazife olarak insanoğlunun önünde durmaktadır. Sınırın ötesini hayal edebilmek, yabancıların salt tehlike değil de insan olduğunu hesaba katmak, Chambers'ın dediği gibi yeni bir düşünce tarzını gerektirir: “Önceden belirlenmiş ve tekdüze olmayan, toplumsal olayları tekrar tekrar ele alma, dikkatle yeniden değerlendirme ve düzeltme olasılığına açık bir düşünme tarzı”(Chambers, 1994: 15). Zygumt Bauman'ın Postmodern Etik'te de ifade ettiği gibi bu noktada artık asıl mesele yabancıyı nasıl bertaraf edeceğimiz ya da kendimize benzeteceğimiz değil bütün zorluklarına rağmen nasıl birlikte yaşayabileceğimizi öğrenmektir (Bauman, 2016: 218). Sığınmacıların ağır travmalardan geçtiklerini, hayatta kalmaya ne sevinebildikleri ne de üzülebildiklerini, kaybettiklerinin yasını bile tutamadıklarını hesaba katmak, empati kurmak insan için son derece kolay gibi gelse de pek çok insan empati kurmakta başarısız kalmaktadır.

Büyük yıkımlardan sağ çıkanların travmalarını ağırlaştırıcı şey çoğunlukla sağkalım suçluluğudur. Robert J. Lifton Hiroşima'dan hayatta kalanların tanıklıklarına başvurarak *Death in Life: Survivors of Hiroshima* adıyla çalışmalar yapmıştır. Bir Hiroşima kurbanının ailesini ararken karşılaştığı manzarayı ve hissettiklerini Robert J. Lifton şöyle aktarır: “Gözlerinde hayal kırıklığı gördüm. Gözlerimin içine büyük bir umutla baktılar. O gözlerin bakışlarına dayanmak çok zordu” (Lifton, 1963: 469). Burada hem tanık hem hayatta kalan olarak, olayı aktaran kişi şahit olduğu durumun getirdiği ağır yükten kurtulmanın yollarını öncelikle dener. Lifton'a göre

“...tanık olmak, acıyı ve suçluluğu sorumluluğa dönüştürmenin bir yoludur ve bu sorumluluğu taşımanın muazzam terapötik değeri vardır. Hem toplum için son derece değerli hem de hayatta kalan birey için terapötiktir. Ve sorumluluğu ifade etme anlamında terapötiktir, çünkü bu sorumluluk benliğin yeniden bütünleşmesi için çok merkezi bir etken haline gelir.” (Lifton, 1963: 469)

Hayatta kalan, ölenler için ve ölenler adına hareket ederek sağkalım suçluluğunu telafi etmek ister. Fakat yası tutmadan, yaşadıklarını yok sayarak çoğunlukla bünyesine ağır gelecek bir tempoda yapar bunu. Fakat bastırma ne kadar güçlüyse yüzeye çıkma hızı da o kadar güçlü olur ve travmatik olay kelimelere dökülüp zihine oturtulmadığı sürece kişiyi mental ve duygusal anlamda deforme etmeye devam eder. İsa Üçlemesinde de ele

alınacağı üzere, küçük bir çocuğun hissettiği sorumluluk duygusu ve anlamlandırmada güçlük çektiği mültecilik hayatı, çocuğu her anlamda deforme eder ve çocuk hayata tutunamaz hale gelir.

2. JOHN MAXWELL COETZEE'NİN İSA ÜÇLEMESİNDE MÜLTECİLİK VE TRAVMA

J. M. Coetzee, günümüzün önde gelen romancılarından biridir. 1940 yılında Güney Afrika, Cape Town'da doğdu. İlk romanı *Dusklands* kolonizasyon keşiflerini içeren iki romandan oluşur ve eserleri genel olarak Güney Afrika odaklıdır. Bir göçmen olarak Coetzee'nin göç konusuna ilgisi her zaman var olmuştur ve bu ilgi son dönem eserlerinden *Yavaş Adam*'da (2005) da görülür. Savaşın, göçün, kökünden sökülmenin ve yersiz-yurtsuzluğun en iyi tanımını *Yavaş Adam*'da Paul Rayment'in ağzından aktarır:

Sadece bir değil, üç doz göçmen deneyimi yaşadım, bu yüzden kendini oldukça derinden hissettirdi. İlk önce çocukken kökünden sökülüp Avustralya'ya getirildiğimde; sonra bağımsızlığımı ilan edip Fransa'ya döndüğümde; sonra Fransa'dan vazgeçip Avustralya'ya döndüğümde. *Ait olduğum yer burası mı? Her hareketimde sordum. Burası benim gerçek evim mi?* (2005: 192; orijinalinde italik)

Coetzee romanları sadece sömürgecilik, ırk ayrımcılığı pratiği ve çeşitli siyasi, tarihsel ve sosyal bağlamlarda efendilik ve kölelik arasındaki ilişki hakkında daha geniş bir araştırmayı dile getirmekle kalmaz. Bu eserler aynı zamanda insan ruhunun keşifleri özellikle dilin insan ruhu üzerindeki etkileri ve insanların iletişim kurma ve kimliğe ulaşmayı başarma ya da başaramama yolları olarak da görülmelidir. Bu çalışmaya konu olan üçlemede de mülteciliğin arka planındaki tahakküm arzusu ve bu arzunun neden olduğu travma ele alınmıştır. Mültecilik bu durumun bir sonucu olarak kurgulanmıştır.

2.1. İsa'nın Çocukluğu, İsa'nın Okul Günleri ve İsa'nın Ölümü Eserlerinde Travma ve Mültecilik

İsa'nın Çocukluğu (2013) David adında mülteci bir çocuk hakkındadır. Hem İsa olan hem de olmayan David hem ebeveyni olan hem de olmayan Simón ve Inés ile birlikte yaşarken aslında hem bizim dünyamız olan hem de bizim olmayan bir dünyadadır. David hem onun adıdır hem de değildir. Karakterlerin isimleri, hikâyenin geçtiği ulusa veya alana ilk geldiklerinde verilmiştir. Mülteciler nereye geldiklerini anlamlandırmak için bir hayli kafa yorurlar. Onları hafızasız kılan, geçmişten arındıran suyu geçtikten sonra Novilla'ya varırlar. Novilla, yani yeni mülteci kenti sadece mültecilerden oluşmaktadır ve buraya gelebilmelerinin ön şartı geçmişi tamamen unutmak ve hiç anmamaktır. Bu sebeple burada söz konusu olan tam da Adorno'nun bahsettiği yaşamdır, geçmişte yaşanan ama şimdide hükümsüzleşen bir hayattır. Dil öğrenmeye başladıkları bir kampta (Belstar'da) birkaç hafta geçirdikten sonra bir yeniden yerleştirme merkezine, Novilla'ya taşınırlar. İkinci bir mülteci kenti olarak bir de Estrella vardır. “Novilla bir şehirken, Estrella tepeler, tarlalar ve meyve bahçelerinden oluşan kırsal alana kurulmuş, içinden kıvrıla kıvrıla miskin bir ırmak geçen dağınık bir taşra kasabasından ibaret”tir (İOG, 11). Novilla'nın aksine tuzun kullanıldığı, meyvenin bulunduğu daha cezbedici bir yerdir.

İsa üçlemesinde göç esnasında geride bırakılan bütün bir geçmiştir. Çocuk ne için burada olduklarını sorunca Simon annesini bulmak için burada olduklarını söyler. Çocuk Simon'a “Peki, onu bulduktan sonra, o zaman niye burada olacağız?” (İÇ. 17) diye sorunca, Simon ne diyeceğini bilmediğini, burasının herkes gibi onlara verilen tek yaşama şansı olduğunu söyler. Buradan başka bir yerde olamayacaklarını söyleyen adamın dilinden Coetzee'nin varoluşçuluk felsefesinin yankıları duyulur. Simon anneyi bulmak için kayıtlara bakmak ister ama yeni gelenleri kabul ofisinde tanıştıkları genç kadın Ana “bunu annesi de ister miydi” diye sorar. Simon “Kulağımıza zalimce gelebilir ama insanların çoğu buraya geldikten sonra eski bağlarına olan ilgilerini kaybederler” diye yanıtlar (İÇ. 18). Simon bunun üzerine “çocuk annesiz. Yolunu şaşırılmış durumda. Ne kadar yolunu şaşırılmış olduğunu fark etmişsinizdir. Tam anlamıyla arafta.” (İÇ. 19) deyince, Ana arafta olmanın ne demek olduğunu bilmediğini ama eski bağların peşinde koşmamaları gerektiğini söyler. O sırada uykudan kalkıp gelen David'i görür ve ona henüz “temizlenip temizlenmediğini” sorar. “Babana temizlenip arındığını söyle bakalım” der. David temizlenip arındığını geveler ve Ana “İşte” der, “Dememiş miydin?”. Ana'nın kast ettiği geçmiş yaşamdan arınmaktır; Ana toplumsal normların sesi gibi, sembolik düzene tam adaptasyonu sağlamış gibidir ve onlardan istediği de bu yeni düzene sorun çıkarmadan uymalarıdır. Bu yeni yaşamda Adorno'nun dediği gibi eski hayat hükümsüzleşir (2017: 50).

Simon kamptan ayrılmak için tekneye binerken David'i görür ve çocuk annesinin boynuna kordonla bağladığı mektubu aramaktadır. David, Simon'la bu mektubu ararken tanışır; mektup teknenin her yerinde aranmış ama bulunamamıştır. David kordonun kopup mektubun denize düştüğünü söyler. Annesinin adını bilmemektedir ve nasıl görüldüğünü hatırlamaz. Çocuğun annesiyle arasındaki tek bağın kayboluşunu “kordon koptu” sözleriyle, sadece bu iki sözcükle anlatması anne-çocuk ayrılığının travmasını ve mülteci-memleket bağının kopmasını aklımıza getirir. Yani insanın maruz kalabileceği iki büyük travma karşımızda durmaktadır. Simon çocuğa annesini bulacağını söylemiştir ve geldikleri yerde çocuk için bir anne bulma işine koyulur. Coetzee romanlarında sıkça rastlanan bir erkek tipi olan Simon, geçmişte bir şey kaybetmiş ve şimdiki yaşamında bunu telafi edebileceği

ya da bir şekilde oyalanıp hayata devam edeceği bir görev bulur. Herhangi bir şeyin yanlış ya da doğru olduğunu düşünmeden sadece onu yapmaya çalışır ve bu da aklımıza Judith Herman'ın bahsettiği adanmışlığı getirir. Travma yaşayan kişi iyileşmeye çalışırken bir dönem bütün enerjisini başkalarını iyileştirmeye adanır ve sonuçlara bakmadan sadece çalışır. Aynı zamanda R.J.Lifton'ın bahsettiği sağkalım suçluluğu da burada düşünülebilir. Bu da Simon'ın mültecilik öncesinde ya da mülteci olmasına sebep olan tecrübeler aşamasında kaybettiklerini telafi etmeye çalıştığı fikrini doğurur. Simon Inés adında genç ve bekâr bir kadın bulur ve onun annelik yapip yapamayacağını düşünmeden sadece David'i ona vermek ister. Sadece sezgilerine inanarak onun doğru anne olduğuna karar verir. Yaptığı şey üzerinde düşünmez (bilinçdışı) ve olası sonuçlarına odaklanmaz.

Bu durumda hem mağdur hem de sürgün diyebileceğimiz David en çok zarar gören konumundadır. Biyolojik anne-babasından ve geçmişinden kovulan, yeni hayatında hiç seçme hakkı olmayan, koşullara karşı koyamadan sürüklenen bir durumdadır. Daha önce birinci bölümde bahsettiğimiz gibi bir bebeğin ya da çocuğun ihtiyacı olan şey anneliğin duygusal desteğidir. Bunu anne yokluğunda bir babanın ya da anne figürünün karşılaması mümkündür fakat fiziksel bakım duygusal desteğe eşdeğer değildir. Yine daha önce değindiğimiz gibi Salman Akhtar'a göre çocuk ailesiyle göç ederse anneliğin duygusal desteği ve aile bireylerinin varlığından aldığı güç, biz olma olgusu ona yaşama devam etmesi açısından motor görevi görür. David'in durumu böyle değildir; bu nedenle varlığına bile henüz anlam verememiştir. Çocuğu bir bebek gibi giydiren, onu bir pusete koyup gezdiren ve ona bir bebek karyolası alan Inés daha çok oyuncak bebeğiyle oynayan bir kız çocuğu gibidir.

Bu yeni hayat bir bakıma David'i geçmişinden koparıp Simon'ın sezgilerine mecbur bırakan bir hayattır. Diğer taraftan aynı mağduriyet Simon için de geçerlidir; yeni hayatı ona hiç tanımadığı birinin sorumluluğunu yüklemiştir. Seçme hakkı var gibi görünse de savaş gibi bir travmaya maruz kalmış birinin, her şeyini kaybettikten sonra hayatta kalması sağ kalım suçluluğuna (hayatta kalanların, ölenlerin ölümünden kendilerini sorumlu tutması, suçlu hissetmesi durumu) sebep olur. Bununla baş etmek için mültecinin yapacağı şey genelde, yeni hayatında başka mağdurlara çare olmak, onların yaralarını sarmaktır. Sağ kalanlar bunu en çok da kendi yaralarını sarmak için yaparlar. Buradaki fark Simon'ın mülteci olması, David'in ise hem mülteci hem sürgün olmasıdır. Edward Said anne-babası tarafından Amerika'ya ilk yerleştirildiğinde seçme hakkının olmamasına içerleyerek bir sürgün gibi hissettiğini söyler (Kıış Ruhü, 2016: 29). Bu durum bir bakıma bu açıdan bakınca bize David'in çaresizliğini bir nebze anlatabilir.

David'in bu yeni hayatta en çok mustarip olduğu şey kâbuslarıdır. Savaş esnasında şahit olunanlar travmatik anılar şeklinde, hayatta kalamı sık sık ziyaret eder. Caruth bu durumu "travma, bir bireyin geçmişindeki basit ödünç veya orijinal olayda değil, daha çok travmanın kendi tarzında -asimile edilmemiş doğasıyla- ilk anda tam olarak bilinmediği şekilde yer alır- daha sonra hayatta kalanlara musallat olur" (1995: 4) diye ifade eder. Simon, David'in sık sık kâbus gördüğünü ve uykudan uyanıp korktuğunu bilir. Bu durumda ne yaptığını, onu görmediği zamanlarda hep merak eder. Mülteciler arasında özellikle çocuklar kâbuslardan mustarip olur. David bir süre iyi hissetse de daha sonra yaşayacağı başka travmalar bunları tetikleyecek ve sık sık kâbuslardan mustarip olacaktır. Gerçekte uykusuzluğuna sebep olan şey travmalarıdır. Freud'a göre, travmatize olmuş bireylerin bilinçli ve bilinçsiz zihinsel durumları vardır. Travmatik anıların, histerik semptomlar, rüyalar ve bazen garip davranışlar yoluyla bilinçdışı durumdan bilinçli zihne sızdığı düşünülmektedir. Olay, travma kurbanı için o kadar korkunçtur ki, hatırlamadan bastırılır. Kişi bilinçaltında korkunç olayı yeniden yaşar çünkü anı geçmişte olmuş bir şey olarak hatırlamak yerine bastırılır (Freud, 2006: 31). Eserde Psikolog olan Bayan Otxoa da çocuğun mültecilik durumuna spesifik olarak odaklanmasa da sorunun kökeninde mülteci olma durumunun büyük etkisi olduğuna değinir. Psikoloğun şu sözlerinden bu çıkarımda bulunuyoruz: "David'in sınıftaki huzursuz davranışı, -bir çocuk için- gizemli bir aile durumundan kaynaklanır: kim olduğu, nereden geldiği konusundaki belirsizlikten." (İÇ. 207). Elbette mülteci olmak durumunda kalmadan da bir çocuk ebeveyn yoksunluğu yaşayabilir fakat travmanın büyüklüğünün ya da uzun sürmesinin, yani travma teorisyenlerinin değindiği gibi aşırı travma durumunun görülmesi ya da tekrarlaması kurbanda yaranın boyutunun büyümesine ve onarımın imkansızlaşmasına neden olur. David'in babasını hiç görmemiş olması aklımıza uzun süren bir savaş ihtimalini getirir; ya da daha kötü bir seçenek olarak David savaşın babasız çocuklarından biri olabilir; bu durum annenin de ağır travmalar yaşadığı anlamına gelir.

Çocuk için güven veren aile motifi ya da her defasında daha güvende hissettiği durumlar kaçak yaşadıkları durumlardır. Böyle durumları birer macera olarak görür. David'in üçleme boyunca devam eden betimlemesi yer değiştiren, kendisini tanıdığına inandığı tuhaf (ya da travmatik) diyebileceğimiz tiplere tutunan fakat her defasında hayal kırıklığı yaşayan birini anımsatır. Onun yer değiştirmesi kaçış niteliğindedir ve kaçak yaşamak ona güven vermektedir. Bu da bizi mültecilik öncesinde yaşamış olabileceği kaçış tecrübelerine götürür. Rutinler çocukluk çağında özellikle güven verir; David'in hayatında kaçış ve yeni bir hayata başlama motifi tekrar etmiştir. Böyle bir hayatın rutin bir aileden ve onun kurallarından yoksun olması da başlı başına bir meseledir. Hem Freud hem Lacan'a göre çocuğun toplumsal hayata uyumunu sağlayan şey aile düzeninde babanın konumuyla uzlaşmaktır: yani çocuk öidipal dönemde babayla uzlaşmalıdır. Bu uzlaşma anneden kopuşla mümkün olur, çocuk anneden kopuşa neden olarak babayı ve onun yarasını görür (Arıkan, 2014: 276). Çocuğun anneden kopması çocuk için anksiyete yaratan bir durum olsa da, çocuk için daha derinde rahatlama yaratan bir etkiye sahiptir (Fink, 1999:

174). David gerçek ebeveynlerini bir arada görmemiştir ve normal bir aile senaryosunda yer alarak büyümemiştir. Dolayısıyla anneden kopuşu sağlıklı bir yoldan olmamıştır ve anne boşluğunu dolduracak figürlere tutunmuştur. *İsa'nın Okul Günleri*'nde özellikle bağ kurmaya çalıştığı dans öğretmeni Ana Magdalena'yı travmatik bir şekilde kaybetmesi David'in doldurmakta güçlük çektiği boşluğu, anne boşluğunu iyice büyütüştür. David'in durumunda yaşanan şey düzenli ve normal olan bir hayattan mahrum bırakılmaktır. Düzenli bir hayat yaşamamış bir çocuktan itaat etmesinin ve uyum sağlamanın beklenmesi onun da baş edebileceği bir durum değildir.

David sık sık insanlara Simon ve Ines'in onun gerçek anne babası olmadığını söyler ve yetim olduğuna dikkat çeker. David her ne kadar Inés'i anne olarak kabul etmediğini belirtse de, anne figürü olabilecek kadınlara bağlıdır ve onları mutlu etmek ister. Inés onu oyuncak bir bebeğe bakar gibi büyütürken David beş yaşında hayatın anlamsızlığına kafa yoran bir çocuktur ve Simon'a gösterdiği asiliği ona göstermez. Bu bir süre için de olsa çocuğun anne boşluğunu doldurmayı denediği ve anne figürünün arzusu olmayı hedeflediği anlamına gelir. Inés'e zaafi ve itaati daha iyi bir figür buluncaya yani dans öğretmeni Ana Magdalena'yı tanıyuncaya kadardır. Kadınlara İsa'nın Okul Günleri'nde ikinci mülteci kenti Estrella'da Dans Akademisi'nde tanışır ve kadın çocuğun dans öğretmenidir. Kadına çok kısa sürede bağlanan David onun yanında olmak için akademide kalmaya başlar ve mutlu bir dönem geçirir. Fakat yıl bitmeden Ana Magdalena aşığı Dmitri tarafından boğularak öldürülür. Kadını ölüsünü gören çocuk kâbuslar görmeye başlar ve tutunduğu ilk umudunu kaybeder. C. Caruth ve J. Herman'a göre çocuk ya da kurban anlamlandıramadığı ve bastırıldığı travma yaşantısını kabuslarda görür. *İsa'nın Çocukluğu ve İsa'nın Okul Günleri*'nde David hayata tutunmaya çalışır. Gittiği her yerde özel olduğuna dair işaretler alır ve bunlar onu ele avuca sığmayan ve çok sevilen bir çocuk haline getirir. Ancak Ana Magdalena'nın ölümü David'in umudunun ölümünün ilk sinyalleri olarak karşımıza çıkar ve sık tekrarlayan kâbuslar David için hayatı zorlaştırır.

İsa'nın Ölümü'nde ise, David yeni bir amacı gerçekleştirmek için uğraşır. On yaşına gelmiştir ve dünyanın yetimlerine karşı sorumluluk hissetmeye başlar. Bir yetim olarak onların yanında olması gerektiğini düşünür ve bu adanmışlık duygusu yine travma kökenlidir. Estrella'daki yetimhanenin müdürü Dr. Fabricante'nin seri üretimle (fabrikasyon) yetimleri faydalı (pragmatic) birer vatandaşa çevirmesine şahit olduktan sonra, bu seküler öğretmenin öğretilerine maruz kalmak çocuk için son darbe olur. David yetimhaneye yerleşip dünyanın yetimlerinin yanında olmak istediğini ve onlara karşı sorumluluk hissettiğini ifade eder. Bu sürede yetimhanede eğitim alır ve futbol takımında oynar. Futbol oynarken düşmeye başlar ve bu düşmeler sıklaşır. Dizlerinde şişlikler oluşmaya başlar ve hastaneye kaldırılır. David hasta olduğunda ve hastanede kaldığı sürede Dr. Fabricante onu hiç ziyaret etmez. Bu adamın ilgilendiği şey kendilerinden daha somut sonuçlar alabileceği, iyi futbol oynayan, zanaatkâr olabilecek mesleki yeterliğe sahip çocuklar yetiştirmek ve tabiri caizse böyle bir üretici olarak şehirde edindiği konumu ve itibarı koruyabilmektir. David'in son travması diyebileceğimiz yetimleri kurtarma misyonunun boşa çıkması onun hayattan çekilmesine yol açar. Doktorlar hastalığını gizemli olarak adlandırır ve nevrotik olduğunu düşünürler. Kâbuslarla cebelleşen çocuk uykuya direnmeye çalışsa da her geçen gün daha güçsüz düşer ve altı yaşındaki halinden daha güçsüz bir hale gelir. Eklemlerindeki şişlikler ve vücudundaki enfeksiyonlar yürümesini güçleştirir; doktorların yaşlı hastalığı diye adlandırdığı ve nevrotik olduğunu düşündükleri bir durumdan kaynaklanır. İlk zamanlarda hikâye anlatırken çok yorulmayan çocuk sonraları yarım bırakmak zorunda kalır; ataklar nöbetler sıklaşır ve cenin pozisyonu alıp aniden uykuya dalan fakat yüzünden acısı okunan bir pozisyon alır.

David'in bütün travmaları ilk travmanın korkunç etkisini tetiklemektedir, mülteciliğin ya da savaşın çocuğu mahrum bıraktığı "normal" gelişimsel süreçler sekteye uğramış, tutunacağı bir aile miti kalmamıştır. Önce nasıl kaybettiğini anlamadığı ebeveynlerin ortadan kayboluşu, sonra evrensel bir aile olarak tutunduğu yetimlere dâhil olma arzusu ve böylece bir anlama kavuşma, varlığını bu bütünlük içinde anlamlandırma çabalarının boşa çıkması onu en başa döndürüp hiç doğmamış olma arzusuna götürmüştür. Freud her nevrozun temelinde kaygının yer aldığını düşünürken, Otto Rank'e göre bu kaygının temelinde yatan şey doğum travmasıdır. Rank nevrotiğin tedaviye yanıt verebileceğini ancak psikoz için umut olmadığını düşünür: "psikoz hastası bir yeraltı labirenti olan anne karnı durumundan gün ışığına çıkan yolu bulup iyileşemez" der (2014:70). David hem bir anne imgesine hem de bir aile imgesine tutunmaya çalışır fakat savaş ya da bilmediğimiz herhangi bir neden önceki hayatını elinden alır; mülteci olarak verilen ikinci hayat şansında da tutunduğu umutlar elinden alınır, bu durumda daha ilk travmalarının karmaşasıyla baş edemeyen çocuk yenilerin eklenmesiyle hayatta kalmayı başaramaz. David'in durumunda bedensel çözülme ile ruhsal çözülme birlikte yer alır. David'in eklemlerinde iltihaplanmaların oluşması ve buna hiçbir organik sebep bulunmaması, bedenin ruhsal sökülmeyle eşlik ettiğini düşündürür. Vücudun kapitone noktaları olarak adlandırabileceğimiz eklem noktalarında ve dik durmayı sağlayan, alt bedeni üstle bağlayan bel kemiğinde de aynı sorunun olması onu sürekli olarak cenin pozisyonu almaya zorlar. Simon bu pozisyonda sayıklayan ve son zamanlarında çoğunlukla ne dediği anlaşılmayan bu çocuğun, daha bir yıl önce huşuyla, insanları büyüleyerek dans eden ve futbol oynarken diğer çocukların hızına yetişemediği çocuk olduğuna inanamaz.

David kimlerin ne uğruna kendisinin hayatını bu kadar mutlak biçimde değiştirebildiğinin bilgisine sahip değildir. Aynı zamanda David neden bu adla bu çocuk olması gerektiğini sorgularken ontolojik bir arayıştan ziyade keyfiyete itiraz etmektedir: “Neden o çocuk ben olmak zorundayım Simon? O ada sahip o çocuk olmayı hiç istemedim.” (İÖ. 100) İsmi ve yaşı kampta verilmiştir ve her ne kadar Simon sürekli olarak geçmişten arındıklarını vurgulasa da David Bay Aroyyo’ya asla öğrenemediğimiz eski adından ve hikâyesinden bahsetmiştir. Fakat belli ki bu isim çocuk için ağır yükleri olan bir isimdir. Bir peygamber yüküdür. Yeni hayatın yükünden hiç hoşlanmayan çocuk buna tepki olarak da Simon’a “İnsan da olmak istemediğini” (İOG. 46) söyler. Ölümüne yakın bir zamanda hastanede onu ziyaret eden üç kız kardeşten Bayan Alma’ya bu hayattan ve bu çocuk olmaktan hoşlanmadığını söyler. Kadın çocuğa “Bu çocuk olmayı sevmiyorsan, sonraki hayatta kim olmayı tercih ederdin David?” diye sorduğunda, çocuk: “Normal olmayı tercih ederdim” (İÖ. 110) diye yanıt verir. David’in elinden normal bir hayat şansı alınmış ve mülteci olmak gibi zor bir durumda bırakılmıştır.

İsa’nın Ölümü’nde David geçmişten ilk defa bir şey, bir şarkı hatırlar. Ines ve Simon’a hatırladığı şarkıyı söyler ve söylediğinin ne anlama geldiğini merak eder fakat her ikisi de bunu hiç duymadıklarını ve söylediği şarkının hangi dilde olduğunu bilmediklerini söylerler. Friedrich Rückert’e ait bir şiirdir bu, 1904’te Gustav Mahler tarafından çocuk şarkısı olarak bestelenmiştir. Rückert’in “Çocuk Ağıtları” adlı (Kindertotenlieder, Frankfurt-Main 1872) eserinden bestelenen şarkı I. Dünya Savaşı dönemine yakın bir dönemde yazılmıştır ve şair de Napolyon’un Almanya’yı işgal ettiği dönemde yaşamıştır. Yani hem yazılması hem de bestelenmesi huzursuz zamanlarda gerçekleşmiştir ve okunduğunda savaş atmosferinde dışarı çıkıp da dönmemiş bir çocuktan bahseder gibidir. (In diesem Wetter, in diesem Braus, /Nie hätt’ ich gesendet das Kind hinaus; / Ja In diesem Wetter, in diesem Braus / Dürft du nicht senden das kind hinaus- Bu havada bu fırtınada/ çocuğu asla dışarı göndermezdim/ Bu havada bu fırtınada/ çocuğu asla dışarı göndermemeliydin.) Şarkının sözlerinin Almanca olması aklımıza David’in Nazi soykırımından kurtulan bir çocuk olması ihtimalini getirir. Üçleme İsa adıyla adlandırılmıştır. Denebilir ki çocuğa annesi tarafından anlatılan hikâye çocuğun İsa/Mesih olduğu yönündedir. Bu durumu çocuğun hayatta kalması için annesi tarafından işlenen bir tema olarak düşünülebiliriz. Çünkü çocuk babasız ve yetim (huerfano) olduğu konusunda her zaman ısrar eder (İOG. 19, İÖ.22) ve yetimlerin dünyaya nasıl geldiklerini merak eder (İOG, 19), onlara karşı sorumluluk hissettiğini söyler (İÖ. 27). David’in hikâyesine yön verenin Nazi gibi totaliter bir rejim olduğunu düşünmek bu durumda yanlış olmayacaktır.

4. SONUÇ

Coetzee yazarlık kariyeri boyunca travma yaşamış karakterlerin yazgısını kurgulamış ve ötekiliğin tarihini aşındırmıştır. Bu üçlemde de travmanın sonuçlarının zirvesini göstermiştir. Arendt’in dediği gibi totaliter rejimlerin hiçleştirdiği, insan-sızlaştırdığı, birey olmaktan çıkarıp birer sifra çevirdiği kitleler sayesinde (2014: 37) hükmetme ve dünyayı fethetme uğraşları epeyce sonuç vermiştir. David’in hikâyesi bize insan olmanın beraberinde getirdiği ontolojik travmalara yine insanın sebep olduğunu, bunlara savaş ve mültecilik travmasının eklenmesiyle hayatın bir kâbusa dönüştüğünü göstermiştir. Bu anlamda mültecilik travmatik bir deneyim olmanın yanı sıra yeryüzünde hayatı herkes için olumsuz etkileyip güvensiz kılarak insanın geçmiş travmalarını şiddetlendiren ve erken ölüme götüren bir deneyimdir. Kendisi de bir göçmen olan Güney Afrika kökenli Coetzee bu gerçekliğin sonuçlarını bir kez daha hissederek ve hissettirerek betimlemektedir. Coetzee defalarca benzer konular hakkında yazsa da her kurgusu yeni bir tatla okura ulaşır çünkü şair Max Jacob’un *Zar Külahı* şiirinde (1917) dediği gibi "hakikat her zaman yenidir." Coetzee farklı coğrafyalarda deneyimlediği göç olgusunun hakikatini, mesleki anlamda bir entelektüel olarak, göçe ilave olarak mülteciliğin ve insanın travmatik deneyimlerinin sonuçlarını bu üçlemde bizlere sunmuştur.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Y. (2019). *Göç Sosyolojisi*. Nobel Yay: Ankara.
- Adorno, T. (2017). *Minima Moralia*. (Çev. Orhan Koçak, Ahmet Doğan) (Orijinal yayın tarihi 1951)
- Akhtar, S. (2018). *Göç ve Kimlik: Kargaşa, sağaltım ve dönüşüm*. (Çev. Sedef Ayhan). Sfenks Kitap: İstanbul.
- Akhtar, S. (2018). *Coğrafi Olarak Yerinden Olma Travması, Psikanaliz ve Göç: Gitmek mi Kalmak mı?*. (der. Nesli Keskinöz Bilen). İthaki Yayınları.
- Arendt, H. (2016). *Totalitarizmin Kaynakları 2: Emperyalizm*. (çev. Bahadır Sina Şener) İletişim Yayınları.
- Arıkan, S. (2014). *Lacancı Psikanalitik Yöntem Işığında İris Murdoch'un Romanları*. Çizgi Yayınevi: Konya.
- Bauman, Z. (2018). *Avrupa: Bitmemiş Bir Macera*, (çev. Akın Emre Pilgir). İstanbul Ayrıntı Yayınevi.
- Budrich, V. B. (2020). "People: Refugee status, Trauma and Loss" Educating Students with Refugee and Asylum Seeker Experiences, Stable. <https://www.jstor.org/stable/j.ctv12sdz0r.9>.
- Caruth, C. (1995). *Trauma: explorations in memory*. Baltimore: JHU Press.
- Castles S., & Miller, M. J. (2009). *The Age of Migration: International population movements in the Modern World*. Macmillan press: London.
- Chambers, I. (1994). *Göç, Kültür, Kimlik* (çev. İsmail Türkmen ve Mehmet Beşikçi). Ayrıntı yay.: İstanbul.
- Coetzee, J.M. (2021). *İsa'nın Çocukluğu*, çev. Bülent O. Doğan. Can yay.
- Coetzee, J.M. (2022). *İsa'nın Okul Günleri* çev. Bülent O. Doğan. Can yay.
- Coetzee, J.M. (2022). *İsa'nın Ölümü* çev. Bülent O. Doğan. Can yay.
- Çelikel, M.A. (2017). *Çağdaş İngiliz Yazınında Küreselleşme, Göç ve Kültür*. Bilge Kültür sanat yay.
- El-Enany, N. (2015). On pragmatism and legal idolatry: Fortress europe and the desertion of the refugee. *International Journal on Minority and Group Rights*, 22(1), pp.7-38.
- Fink, B. (1999). *A Clinical Introduction to Lacanian Psychoanalysis-Theory and Technique*. Harvard University Press: London.
- Frater-Mathieson, K. (2004). *Refugee Trauma, Loss and Grief: Implications for Intervention*. In R. Hamilton & D. Moore (Eds.), *Educational Interventions for Refugee Children*. New York: Routledge.
- Heidegger, M. (1977). *Letter on Humanism, Basic Writings*. Harpet-Row, New York.
- Hein, J. (1993). Refugees, Immigrants, and the State. *Annual Review of Sociology*, Vol. 19, 43-59.
- Herman J. (1992). *Trauma and Recovery*. New York: Basic Books.
- Kaminer, D., & Eagle, G. (2010). *Trauma And Children*. Traumatic Stress in South Africa Wits University Press Stable. <http://www.jstor.com/stable/10.18772/22010105096.9>.
- Lacan, J. É. (1977). *A Selection*, (Çev. A. Sheridan). Tavistock/Routledge, London.
- Lifton, R. J. (1963). *Death in Life: Survivors of Hiroshima*, New York: Random House.
- Rank, O. (2014). *Doğum Travması* çev. Sabir Yücesoy, Metis Yayınları; İstanbul. (Orijina yayın tarihi 1923)
- Said, E. W. (2016). *Kış Ruhü* (Haz. ve çev. Tuncay Birkan) Metis yay.: İstanbul.
- Stein, B. N. (1981). The Refugee Experience: Defining the Parameters of a Field of Study. *The International Migration Review*, 15, 1/2, pp.320-330.
- BMMYK Göç Raporu 2017 https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/38492657_2017-yili_goc-istatistik-raporu-ocak-2018.pdf
- World Migration Report. (2020). <http://www.iom.int/>